

wiki/Terrorism_Act_2000 9. Див.: Intelligence and Security Committee, Report into the London Terrorist Attacks on 7 July 2005. – London: HMSO, 2006. 10. <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200405/cmbills/008/2005008.htm> 11. Террористические атаки в Лондоне // Агенство єврейських новостей, 2006, 12 декабря. – С.1. 12. Див.: <http://www.salford.ac.uk/course-finder/course/1778> 13. Див.: <http://www.st-andrews.ac.uk/~cstpv/>; <http://www.uel.ac.uk/programmes/law/postgraduate/mscterrorism.htm> 14. Тероризм в Лондоне // Агенство єврейських новостей, 2006, 16 сентября. – С.1. 15. Тероризм в Лондоне // Агенство єврейських новостей, 2007, 12 января. – С.1. 16. Тероризм в Великобритании // Агенство єврейських новостей, 2008, 12 декабря. – С.1. 17. Див.: http://www.manchestereveningnews.co.uk/news/s/232/232888_the_men_probes_mi5.html 18. Див.: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-508901/Government-renames-Islamic-terrorism-anti-Islamic-activity-woo-Muslims.html> 19. Див., наприклад: http://www.met.police.uk/campaigns/campaign_ct_2008.htm 20. <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/terrorism-in-the-uk/6998580/British-al-Qaeda-hub-is-biggest-in-West.html>

УДК 327.5

ПРИДНІСТРОВСЬКИЙ КОНФЛІКТ: ЧИННИКИ ІСНУВАННЯ НАПРУГИ

Єнін Є. В.

Стаття присвячена аналізу та систематизації чинників, що обумовлюють збереження статус-кво у процесі придністровського врегулювання на глобальному, регіональному та локальному рівні.

***Ключові слова:** рушійні чинники конфлікту, придністровське врегулювання, регіональна безпека, геополітичне протистояння.*

The article is devoted to the analysis and systematization of factors leading to the preservation of the status-quo in the Transnistrian settlement process on global, regional and local level.

***Keywords:** conflict driving factors, Transnistrian settlement, regional security, geopolitical confrontation.*

Для України врегулювання придністровської проблеми є питанням національної безпеки, оскільки «заморожений» конфлікт поблизу наших кордонів є джерелом постійної напруги. В регіоні проживає значна кількість етнічних українців, серед яких і громадяни України, крім того через територію Придністров'я проходить низка

стратегічних для нашої держави транспортних коридорів.

Минуло вже 20 років після появи перших паростків конфлікту на Дністрі, що дозволило досить об'єктивно розібратися з причинами виникнення придністровської проблеми, дослідити її генезу. Попри помітну заангажованість наукових праць з цього питання, особливо дослідників з Молдови та Придністров'я (приміром, А. Церану та І. Галінського, які намагалися передусім «відбілити» дії свого політичного керівництва), слід відзначити високий ступінь неупередженості досліджень Г. Перепелиці, А. Дацюка, В. Кулика, Ч. Кінга та багатьох інших вчених, що висвітлюють передумови виникнення придністровського конфлікту, інтереси гравців у переговорному процесі.

Попри значну еволюцію ситуації у конфліктному регіоні, перспективи врегулювання проблеми і досі залишаються невизначеними. На думку автора, така невизначеність створює значні ризики для національної безпеки нашої держави й обумовлює необхідність більш детальної уваги наукової спільноти до цієї проблеми.

Додаткового вивчення потребують питання формулювання національних інтересів нашої держави в рамках придністровського врегулювання. Моделювання матриці придністровського конфлікту може сприяти виробленню нашою державою дієвих кроків, спрямованих на якомога скоріше його врегулювання.

Метою статті є систематизація основних чинників, що обумовлюють збереження статус-кво у процесі придністровського врегулювання на сучасному етапі.

Попри кардинальну зміну ситуації в регіоні порівняно з початком 90-х років ХХ ст., на даному етапі сформувалася система взаємопов'язаних чинників, що слугують джерелом постійної напруги у Молдові та Придністров'ї. На глобальному, регіональному та локальному рівнях ці чинники проявляються у безпековій, політичній, економічній, соціальній сферах.

Сфера безпеки

Військова присутність. Очевидно, що протягом усього періоду існування придністровського конфлікту Росія розглядала військову присутність у регіоні як один з наріжних каменів збереження тут свого впливу. Зокрема, військова присутність дозволяє Москві вирішувати такі питання:

- стримувати розширення НАТО на Схід;
- не допускати замикання т.зв. Балто-Чорноморської дуги, що має на меті подальше витіснення Росії з Євразії та створення «санітарного кордону» по периметру її кордонів [15];
- утримувати Молдову у своїй орбіті тощо.

Недостатньо контрольовані кордони. Протягом багатьох років Придністров'я скидалось на «чорну дірку» в середині Європи. Високопоставлені молдовські політики періодично звинувачували владу «ПМР» в організації виробництва та подальшого продажу як звичайних озброєнь, так і «брудних» ядерних боезарядів [3].

Запровадження з 1 грудня 2005 р. на українсько-молдовському кордоні Місії EUBAM сприяло розвіюванню міфів довкола Придністров'я, як одного з елементів схем нелегальної торгівлі зброєю та наркотиками. Однак поки зарано говорити про повну підконтрольність кордону з Придністров'ям. Доволі прибутковим тіншовим бізнесом залишається контрабанда продуктів харчування і тютюнових виробів [19].

Неврегульований конфлікт сприяє функціонуванню злочинних угруповань, що курують потоки нелегальної міграції. На думку С. Пирожкова, нелегальний обіг коштів у структур, що контролюють міжнародну міграцію робочої сили, можна порівняти з оборотами великих банків [11, с. 269]. Представники МВС України відзначають сталу тенденцію до активізації протиправної діяльності організованої злочинності, що спеціалізується на створенні транснаціональної системи управління нелегальними міграційними потоками на українсько-молдовському кордоні.

Наявність потужних спецслужб та силових відомств. Деякі придністровські військові начальники, які використовують свій статус та переваги службового становища в контексті конфлікту, мають прямиий інтерес у збереженні наявного статус-кво. Вони відчують, що будь-який крок до врегулювання становить загрозу для них та їхньої кар'єри [16].

Політична сфера

Геополітичне протистояння Росії та Заходу. Росія вважає країни СНД, зокрема Молдову, зоною своїх привілейованих інтересів, а тому зацікавлена у збереженні свого впливу в регіоні. З іншого боку, перебування російських військ на території Придністров'я розглядається на Заході як один з проявів імперської політики Росії і породжує бажання нейтралізувати цю політику.

Депутат Держдуми Росії В. Алксніс вважає, що Придністров'я залишається останнім плацдармом Москви у цьому регіоні [7]. Інший депутат Держдуми РФ К. Затулін відзначився своїми висловлюваннями щодо доцільності встановлення повного контролю Москви над Молдовою за рахунок використання політичних, економічних, військових та інших важелів впливу [8].

Інші пріоритети ЄС та США у відносинах з Росією. Протягом декількох останніх років Євросоюз значно збільшив свої зусилля щодо політичного врегулювання придністровської проблеми, але

йому все ще не вистачає політичної волі, необхідної для максимізації свого впливу в зоні конфлікту.

Амбівалентність молдовсько-українських відносин. З 1 березня 2006 року Київ запровадив уніфікований митний режим на українсько-молдовському кордоні. Цей крок став досить складним випробуванням для України, спричинивши вагомі втрати у таких сферах як *політична* (Придністров'я та Росія скористалися цією нагодою для відмови від подальшої реалізації «Плану Ющенко»), *іміджева* (місцеві ЗМІ розкрутили потужну антиукраїнську кампанію у Придністров'ї, третину населення якого становлять етнічні українці) та *економічна* (у зв'язку із заблокованим залізничним транзитом через територію Придністров'я тільки «Укрзалізниця» з травня по вересень 2006 року втрачала щодня близько 1 млн грн.) [5].

Протягом 2006-2009 рр. Молдова неодноразово намагалася задіяти ресурси України для створення т. зв. «штучних криз» довкола Придністров'я. Такі підходи Кишинєва можуть свідчити про те, що правляча еліта Молдови не схильна розглядати Україну як стратегічного партнера у придністровському врегулюванні [9].

Експансіоністська риторика Румунії. Вплив Румунії на придністровське врегулювання є неоднозначним. Попри розрахунки, що після свого входження до ЄС Бухарест змушений буде рухатись у межах спільної європейської позиції, вступ Румунії до вказаних структур навпаки «розв'язав їй руки». В середині 2006 року Т. Бесеску запропонував Молдові інтегруватися до ЄС через об'єднання з Румунією. В Румунії навіть відбулися публічні дебати щодо можливих бюджетних витрат на абсорбування Молдови [1].

Зацікавленість політичних еліт Молдови та Придністров'я у збереженні статус-кво. Відсутність політичної волі є однією з ключових проблем у Молдові, де більшість еліт не демонструє серйозного інтересу щодо досягнення врегулювання. Зі свого боку, придністровські еліти, прикриваючись курсом на отримання незалежності та граючи у проєкт під назвою «останній форпост Росії», також зацікавлені у подальшій нерегульованості конфлікту [26, с.6].

Молдова залишається непривабливою для Придністров'я. На сьогодні Молдова, як найбідніша країна Європи, практично не має чого запропонувати Придністров'ю. Для середнього придністровця навряд чи буде виглядати привабливим об'єднання з бідною Молдовою, де процвітає корупція, існують утиски ЗМІ та проблеми із свободою слова [26, с.35].

Гагаузький прецедент. Підхід уряду Молдови до автономного регіону Гагаузія є показовим прикладом того, як його політика часто призводить до протилежного результату. Тому придністровське

керівництво тримає Гагаузію як аргумент, чому не слід погоджуватися на об'єднання на умовах Кишинева.

Сфера економіки

Російські економічні інтереси. Російські транснаціональні корпорації на кшталт холдингу «Металінвест», РАО «Газпром», «Інтер РАО СЕС» відіграють провідну роль в економіці регіону, хоча й намагаються не афішувати своїх інтересів на території невизнаної республіки [24]. На думку деяких експертів, один із найвідоміших пріоритетів Росії – недопущення розширення НАТО на Схід – обумовлений тим, що Москва вбачає у ньому не стільки військову загрозу, скільки механізм витіснення російського бізнесу із суміжних територій [12].

Російський енергетичний важіль. Протягом 2008-2009 рр. підприємства Придністров'я сплачували всього 109 дол. США за 1 тис. кубометрів «блакитного палива», що майже втричі дешевше, аніж у Молдові [13].

Різниця між контрактною ціною ЗАТ «Газпром» та ціною реалізації в регіоні автоматично збільшує борг Придністров'я за спожитий газ, що разом із штрафними санкціями на кінець 2009 року сягає більше 2 млрд дол. США [6]. Утім, ані Молдова, ані Придністров'я, ані російські власники придністровських підприємств не збираються гасити цей борг, розраховуючи, що у перспективі він буде сплачений міжнародною конференцією донорів.

Фінансова допомога Росії Придністров'ю. Фінансова підтримка Придністров'я з боку Росії сягає більш як половину «республіканського» бюджету. Окрім надання Придністров'ю фактично безоплатного газу на суму приблизно 150 млн дол. США на рік, Москва з 2006 р. додатково надає 60-80 млн дол. США у вигляді добавок до пенсій та кредитів [21]. Для порівняння, прибуткова частина придністровського бюджету у 2009 році становила 176 млн дол. США [18, с. 13].

Зрозуміло, що така масштабна фінансова допомога дозволяє підтримувати міфи про життєздатність ідеї незалежності «ПМР» [22, с.5].

Права на придністровську власність. Власники приватизованих придністровських підприємств значно занепокоєні щодо недоторканості своїх прав на власність у разі реінтеграції.

Згідно із законодавством Молдови, результати приватизації у «ПМР» не є дійсними. З метою збільшення ступеня юридичного захисту прав нових власників придністровських підприємств у 2004 р. було апробовано практику «перепродажу» (від одного нового власника – іншому «добропорядному» набувачу) принаймні двох найбільших та найпотужніших у цій зоні об'єктів: Молдавської ДРЕС

та Молдовського металургійного заводу [17, с. 9]. Зі свого боку, урядові структури Молдови виступили замовниками дослідження Колегії американських адвокатів м. Нью-Йорк, у якому здійснена спроба прирівняти придністровські приватизаційні процеси до самовільного захоплення власності на окупованих територіях [23, с. 68].

Соціальна сфера

Транскордонні потоки людей. Обумовлена наявністю неврегульованого конфлікту, широкомасштабна міграція має небезпечний соціальний ефект, оскільки пов'язана не лише зі зруйнованими сім'ями та спустілими селами, а й графікінгом людей. Крім того, представники молодих інтелектуальних еліт у Молдові та «ПМР» здебільшого не пов'язують своє майбутнє з майбутнім цього регіону та поділяють стереотип про безперспективність конфліктного регіону [2, с.181].

Масова видача російських та румунських паспортів. Практика спрошеного надання Бухарестом та Москвою свого громадянства в регіоні стала невід'ємним атрибутом експансіоністської політики вказаних країн. За оцінками окремих ЗМІ, нині у Придністров'ї проживає близько 150 тисяч російських громадян. Тоді як власників румунських паспортів у Правобережній Молдові налічується близько 300 тис. осіб [14].

У Молдові, як і в більшості інших пострадянських республік, створення співтовариств російських громадян вже призвело до політичних наслідків, зокрема послаблення країни в її спробах наблизитися до Європи. Одночасно цими діями Москва намагається довести Заходу, що Молдова перебуває у сфері її впливу [4].

Взаємна недовіра між берегами Дністра. Майже 20 років з моменту виникнення конфлікту люди по обидва боки Дністра споживали неповну та не завжди об'єктивну інформацію про протилежну сторону, що сприяла виникненню глибокої взаємної недовіри.

Непріоритетність проблеми врегулювання конфлікту. Опитування громадської думки у Молдові та «ПМР» демонструють, що придністровське врегулювання не вводить до основних пріоритетів населення регіону. Найбільш актуальними проблемами молдовани вважають бідність, майбутнє своїх дітей, високий рівень корупції, тоді як придністровське врегулювання розглядають як пріоритетну проблему менше 1 % опитаних [25, с. 16].

Синдром «фортеці в облозі». Мобілізація населення «ПМР» супроти зовнішньої загрози, в ролі якої на початку 90-х років ХХ ст. виступив «мовний» фактор, неодноразово дозволяла згуртувати усіх мешканців регіону навколо лідера.

Синдром «фортеці в облозі» дозволяє зберігати І. Смирнову значну підтримку з боку населення регіону, навіть попри стійку тенденцію погіршення соціально-економічної ситуації. Утім, це не означає, що люди у «ПМР» зацікавлені у продовженні статус-кво. Більшість із них хотіли б, щоб переговори відновилися, хоча здебільшого й не вірять, що вони можуть призвести до якогось результату [20].

Висновки. Існування придністровського конфлікту у «замороженому» стані обумовлено наявністю взаємопов'язаних конфліктогенних чинників на глобальному, регіональному та локальному рівнях. На думку автора, серед найважливіших рушійних факторів конфлікту слід відзначити: геополітичне протистояння Росії та Заходу; занепокоєння Кремля щодо можливого розширення НАТО на Схід; амбівалентність українсько-молдовських взаємин; зацікавленість еліт обох берегів Дністра у збереженні статус-кво; залежність економіки Молдови та «ПМР» від Росії; непривабливість Молдови для Придністров'я; права на придністровську власність; відсутність клімату довіри.

Слід констатувати, що Україна має унікальні важелі впливу на регіон у контексті зменшення вигод від існування неврегульованого конфлікту, а також відновлення відповідного клімату довіри між Кишиневом та Тирасполем, що у перспективі створить підґрунтя для вирішення проблемної ситуації.

Активна участь України у врегулюванні придністровської проблеми сприятиме зміцненню безпеки її кордонів та покращуватиме імідж нашої держави як важливого контрибутора регіональної стабільності.

1. Букарский В. Президент Румынии пытается влезть в приднестровское урегулирование если не через дверь, то через окно [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.regnum.ru/news/1073925.html>. – Назва з титул. екрану. 2. Вардомский Л. Б. Голунов С.В. Безопасность и международное сотрудничество в поясе новых границ России / Л.Б. Вардомский, С.В. Голунов. Москва - Волгоград, 2002. – 572 с. 3. Воронин В. Интервью Президента Республики Молдова господина Владимира Воронина радиостанции «Эхо Москвы» (стенограмма), 21 Июля 2006 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.presedinte.md/press.php?p=1&s=4067&lang=rus> 4. Вулпе С. Выдача российских паспортов в СНГ обернется вмешательством Москвы в их дела [Электронный ресурс] – Режим доступу: <http://www.nr2.ru/pmr/222553.html>. – Назва з титул. екрану. 5. Гетьманчук А. Приднестровье: особенности третьей «экономической блокады» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zn.ua/1000/1600/52857/>. – Назва з титул.

экрану. **6.** Гусев А. Долг Приднестровья за газ достиг 1,8 млрд долларов [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.nr2.ru/moskow/213606.html>. – Назва з титул. екрану. **7.** Зыгарь М., Соловьев В. Референдум о зависимости [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=705497>. – Назва з титул. екрану. **8.** Затулин К. СНГ: начало или конец истории. К смене вех [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.zatulin.ru/index.php?§ion=digest&id=35>. – Назва з титул. екрану. **9.** Кулик В. Украина-Молдова: где лежит кратчайший путь к сердцу соседа? [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.zn.ua/1000/1600/66300/>. – Назва з титул. екрану. **10.** Московский А. Узбек-магнат А.Усманов стал крупнейшим кредитором Приднестровской республики [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://worldcrisis.ru/crisis/278702/thread_t?PRINT_VIEW=1. – Назва з титул. екрану. **11.** Пирожков С. І. Україна і Росія: міграція і пограничний режим // Вибрані наукові праці. У двох томах. Демографічний і трудовий потенціал. – С. І. Пирожков // К. – 2008 – Т.1 – С. 933. **12.** Антоненко М. Облогин А. Романенко Ю. Россия и Украина после Майдана // М. Антоненко, А. Облогин, Ю. Романенко [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.inosmi.ru/translation/232017.html>. – Назва з титул. екрану. **13.** Степанов П. Долг Приднестровья за российский газ в 2009 г. может увеличиться [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://economie.moldova.org/news/dolg-pridnestroviya-za-rossiiskii-gaz-v-2009-g-mozhet-uvlechititsya-179041-rus.html>. – Назва з титул. екрану. **14.** Сандуца В. Румынский синдром в Молдове [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.olvia.idknet.com/ol36-08-00.html>. – Назва з титул. екрану. **15.** Силенко В. ГУАМ или ЕЭП [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.otechestvo.org.ua/main/20063/223.htm>. – Назва з титул. екрану. **16.** Чхартишвили Д. Геополитические аспекты конфликта в Приднестровье [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.em.georgia.ge/index.php?option=com_content&task=view&id=73&Itemid=59. – Назва з титул. екрану. **17.** Гудым А. Рынок Приднестровья: его влияние на политику и экономику Республики Молдова / М. Бурла, А. Гудым, Г. Шеларь. – Тирасполь-Кишинев. – 2005. – С. 35. **18.** Вестник приднестровского республиканского банка, информационно-аналитическое издание. – Тирасполь. – март 2009 – С. 58. **19.** Приднестровье: оплот контрабандистов. «Пасутся» украинские олигархи [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.cripo.com.ua/index.php?sect_id=3&aid=60686. – Назва з титул. екрану. **20.** Российско-приднестровский информационно-аналитический центр Россия без Приднестровья: груз заблуждений, потерь [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.moldova.ru/index.php?tabName=themes&owner=40&id=3117>. – Назва з

титул. екрану. **21.** Финансовая помощь России начала поступать в Приднестровье [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://transnistria.md/ru/news/view/477/>. – Назва з титул. екрану. **22.** 10 мифов о Приднестровье [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://vspmr.org/Upload/File/The_final.pdf. – Назва з титул. екрану. **23.** Meyer A. Mark Thawing a frozen conflict: legal aspects of the separatist crisis in Moldova / A. Mark Meyer, The Association of the Bar of the city of New York, – NY – 2006 – P. 98 **24.** Usmanov A. Early life, education, criminal conviction and pardon [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Alisher_Usmanov. – Назва з титул. екрану. **25.** Institutul de Politică Publică / Barometru de opinie publică - martie 2009 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ipp.md/barometru1.php?l=ro&id=35>. – Назва з титул. екрану. **26.** Moldova: No Quick Fix / Europe Report № 147 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.crisisgroup.org/library/documents/europe/147_moldova_eng.pdf. – Назва з титул. екрану.

УДК 323.22:321.7

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Марадик Н. В.

У статті автор здійснює комплексний аналіз практики організації та функціонування державної влади в Чеській Республіці на національному рівні. Розглянуто генезу владних інститутів у контексті взаємовідносин «парламент – президент – уряд». Зроблено висновок, що в Чеській Республіці утвердилася парламентська демократія і парламент має конституційну перевагу над виконавчою владою.

Ключові слова: парламентаризм, Чеська Республіка, демократія, політична система, Центрально-Східна Європа.

The author of the paper analyzes the practice of organizing and functioning of state power in Czech Republic on the national level. The genesis of power institutions is reviewed in the context of “parliament – president – government” interrelations. It is concluded that parliamentary democracy became firmly established in Czech Republic and the parliament has constitutional advantage over the executive power.

Keywords: parliamentarism, Czech Republic, democracy, political system, Central and Eastern Europe.